

Louise Mønster: *Søg ingen sandhed her. Henrik Nordbrandts
forfatterskab*

Nord Academic, 2025, 576 sider

Af Erik Skyum-Nielsen

Da Henrik Nordbrandt døde allersidst i januar 2023, var Louise Mønster, lektor i dansk og nordisk litteratur ved Aalborg Universitet, allerede langt med arbejdet på den første samlede akademiske fremstilling af det lyriske forfatterskab. To år efter forelå resultatet i form af en diger doktorafhandling, som hun forsvarede i februar 2025, og som her skal søges beskrevet og vurderet.

Det er sagt i al korthed en aldeles fremragende bog: veltilrettelagt, velskrevet, grundig og præcis i detaljerne, og suveræn i kraft af det overblik, hvormed hun favner Henrik Nordbrandt lyriske produktion i hele dens udstrækning og følger dens udvikling, lige fra han udgiver sin første digtsamling i 1966 og frem til det sidste værk, *Så en morgen*, der udkom i 2021.

Louise Mønster færdes hjemmevant i den hjemløses univers og demonstrerer urokkelig fasthed i behandlingen af et værk, hvis mest stabile træk paradoksalt nok kan siges at være dets mangel på stabilitet. Gennem 15 omtrent lige store kapitler når hun hele vejen rundt om forfatterskabets hovedtemaer og motiver, og hun kombinerer med overlegen sans for komposition *linjen* med *circlen*, i og med at hun på én gang arbejder længde- og tværgående, diakront og synkront.

Metodisk hæfter man sig ved den vedholdenhed, hvormed hun betoner, at der principielt må skelnes skarpt mellem på den ene side forfatterpersonen og på den anden side udsigelsesinstansen eller "det lyriske jeg", to størrelser, der nu ellers let inviterer til sammenblanding, når man har at gøre med så sensibel

og hudløs en digter (s. 255, 311). Tilsvarende respekterer hun som forsker digtenes principielle singularitet, idet hun afstår fra at samle tekster i oversigtsklumper.

I afhandlingens enkelte dele glæder man sig som læser konstant over fugaagtig tætføring af værkreferat og citat, og det aftvinger respekt, at forfatteren nede i sine analyser simpelt hen tæller ords og motivers faktiske forekomster i stedet for at basere sine påstande på subjektive fornemmelser. Ligeledes er hun dygtig til at nøjes med lokale konklusioner og at vare sig for at drage mere omfattende generelle slutninger. Det lille genkommende udtryk "for nu" vidner om fin sans for progression uden hastværk.

Blandt bogens mange faglige kvaliteter er der særlig grund til at fremhæve den soberhed, der lægges for dagen i omgang med tidligere forskning. Nordbrandts lyrik er jo langtfra ubeskreven. Men Louise Mønster vælger "at spille med åbne kort" (s. 509) og krediterer især Thomas Bredsdorff (1996), Jan Rosiek (2003) og Dan Ringgaard (2005) for disses iagttagelser, samtidig med at hun, når dette er påkrævet, diskuterer med dem.¹ Særlig opmærksomhed ofres, og med rette, på drøftelse af Nordbrandts intrikate forhold til metafysik og religion. Her "åbnes" beskrivelsen smukt, da det roligt fastslås, at der i Nordbrandts forfatterskab på den ene side er "en kraftig nihilistisk eller metafysikkritisk tendens", for så vidt som digteren gerne "går i rette med konventionel religion og forestillingen om Gud som garant for sandheden og meningen med det hele". På den anden side er der i hans digtning "en stor åbenhed over for det, der overskrider den fysiske verdens umiddelbare begrænsninger og lovmæssigheder." (s. 163).

En anden ret så glædelig, fagligt bemærkelsesværdig kvalitet viser sig hen mod afhandlingens slutning, da Louise Mønster i den grad fører sin beskrivelse up to date ved at påvise,

¹ Thomas Bredsdorff: *Med andre ord. Om Henrik Nordbrandts poetiske sprog*. Gyldendal 1996. Jan Rosiek: "Blå udsigter. Metafysiske momenter i Nordbrandts lyrik". I *Andre spor. Studier i moderne dansk lyrik*. Spring 2003. Dan Ringgaard: *Nordbrandt*. Aarhus Universitetsforlag 2005.

hvordan Nordbrandt efter årtusindskiftet bliver del af tidens nye litterære strømninger ved dels at behandle psykisk sygdom, dels tone rent flag som politisk digter. Den enestående digter var alligevel ikke en enspænder! Nej, han lod som mange yngre forfattere den personlige historie komme mere i fokus (s. 409), og han drog eksplicit konsekvens af den magtkritik, som hele tiden havde rumsteret i hans essays, til dels også i hans poesi. Blandt både forskerne og dagbladsanmelderne har man kritiseret, nedtonet eller helt set bort fra den politiske dimension hos Nordbrandt (s. 475), men dette råder Louise Mønster nu bod på. Dog med den vigtige præcisering, at hun betragter destabiliseringen af faste kategorier som overordnet i forhold til forskellen mellem forfinet litterær æstetik og vulgært vrængende politisk kritik (s. 503).

Inden bogen i henholdsvis kapitel 14 og 15 når frem til den personligt-private og den politiske Nordbrandt, har den behandlet 1) de tre første digtsamlinger med fokus på stationer og tog, dernæst skove og slutteligt ikoner, 2) stedet og rejsen, 3) kærligheden og dermed de velkendte oplevelser af afstanden, tabet og splittelsen, 4) identitet, 5) metafysik, nihilisme og religionskritik, 6) husene med deres spøgelsesinventar, 7) byer, pladser og torve, 8) naturen, her forstået som landskaber, bjerge og hav, 9) død og sorg, 10) formæstetik, specielt brugen af sonetter og arabesker, 11) drømme, 12) tiden og 13) atmosfære og stemning. Om temaet køn eller om Nordbrandts ikke ganske uproblematisk kvindesyn forbliver afhandlingen stort set tavs, vel sagtens fordi Louise Mønsters generelle tilgang er af solidarisk medlæsende fremfor af kritisk modlæsende art.

Kapitlerne bevæger sig indholdsmæssigt fra det forventelige til det originale og overraskende, men følger ellers et fast skema. Først præsenteres et tema eller motiv, så giver Louise Mønster en teoretisk redegørelse, der skal fungere som en art bagage (s. 387) for vandringen gennem udvalgte bøger, derpå leverer hun læsninger af digtsamlinger og særligt markante enkelttekster, og endelig får vi en pædagogisk opsummering og

afrunding, som i flere tilfælde leder videre til det følgende kapitel. Desuden refereres og diskuteres som regel de vigtigste af Nordbrandt-receptionens bidrag til belysning af det tema, som er i fokus. Dette mønster fungerer gennemgående glimrende. Særligt værdifulde er læsningerne af visse centrale digte som "fordi det er oktober" (*Digte*, 1966), "kina betragtet gennem græsk regnvejrs i café turque" (fra *Syvsoverne*, 1969) og slutsekvensen i *Armenia* (1982). Men man får også som læser udbytte af de teoretiske rids: De skal løfte analyserne op over det blot og bart individuelle, anskueliggøre digtes almene perspektiv og forhindre, at temaer som hjemløshed og identitetsløshed kobles for nært til Nordbrandts biografiske person. Den personlige oplevelse er nemlig i hans digte som hovedregel forvandlet til almenmenneskelig erfaring, understreges det (s. 404). Teoretikere som f.eks. Bachelard (huse), Certeau (byer), Freud (død og sorg) eller Bergson (tid) inddrages med andre ord ikke af pligt og for et syns skyld, men fordi deres ideer virkelig bruges til at kaste øjenåbnende lys over Nordbrandts tekster.

Dette gælder også gamle tænkere som Heraklit og Platon. Dem anvender Louise Mønster til at forklare, hvorfor Nordbrandt omfatter sonetformen med ambivalens og skepsis som i *Ormene ved himlens port* (1995), men omvendt får større og større sympati for arabesken. Til de to former svarer "to divergerende erkendelsesteoretiske og eksistentielle synspunkter" med lange rødder tilbage i den antikke filosofi (s. 346 f.): "en fast form over for en tilblivende form". Troen på "evige uforanderlige idealer" (Platon) stilles over for accept af "altings flydende foranderlighed" (Heraklit).

Også hvor det gælder de obligate nordbrandtske temaer, har Louise Mønster ny indsigt at bidrage med. I forbindelse med *Omgivelser* (1972) bemærker hun en bevægelse, som "i de tre første samlinger går fra forfald, dekadence og tomhed i negativ belysning til en mere positiv omfavnelser af tomhed og intethed med afsæt i orientalsk filosofi" (s. 80). Konstant forbliver derimod den stadige pendlen mellem fravær i nærværet og nærvær i fraværet

(s. 107) og digterens udforskning af feltet "mellem det forklarlige og det fuldt ud logiske" (s. 207).

Apropos logik kan det undre, at forfatteren tilsyneladende ingen forbehold har over for Nordbrandts ofte forekommende referencer til Wittgensteins kendte, for nu ikke at sige efterhånden tyndslidte dictum, at det, hvorom der ikke kan tales, derom må der ties. Her havde det måske været på sin plads også at citere Søren Ulrik Thomsens præcisering, at det, hvorom der hverken kan tales eller ties, derom bør der digtes. Hvad citerer angår, studser man over, at Mønster i misforstået respekt for sin forsknings genstand uden kommentarer lader John Donne (s. 70) hævde, at "Every man is an island". Sådan står der nemlig i et essay af Nordbrandt fra 1978. Det er åbenbart lige fedt, at Donne faktisk sagde det stik modsatte.

Ukritisk omgang med litteraturfaglig terminologi afholder afhandlingen sig i det store hele fra. Men undtagelser forekommer. Er det f.eks. "konkretistisk" blot at gentage og variere et bestemt sprogligt element, sådan som det implicit menes (s. 307)? Og hvad skal forstås ved "surrealister" (s. 378), andet end surrealister i tiden efter Anden Verdenskrig? Ej heller termen "sensymbolisme" (s. 43) får lov at blive defineret, skønt den nu ellers har svajet mellem objektiv beskrivelse og polemisk poesi-politik, lige siden Finn Stein Larsen lancerede den i sit bidrag til Danmarks Radios grundbog *Modernismen i dansk litteratur* (1967), en central fagtekst, som besynderligt nok ikke optræder i bibliografien. Et sted hos Louise Mønster (s. 477) tales der alt for løst om "brugsorienteret og samfundsorienteret knækprosa", som om det drejede sig, ikke om et nedsættende stempel dannet i 1979 af Torben Brostrøm, men om en objektiv betegnelse for visse digtformer i tiden.

En detalje, som fortrinsvis vil påkalde sig faktuel historisk interesse, dukker op i tilknytning til Henrik Nordbrandts med årene monomant gentagne påstand, at han var "født med granat-chok", samme dag som briterne bombede Shellhuset og fly fra første, anden og tredje angrebsbølge ved en tragisk fejltagelse kom

til at smide deres bomber dels mod Den Franske Skole, dels mod ejendomme på Frederiksberg Allé, Maglekildevej, Amicisvej og Henrik Ibsens Vej. I alt omkom 250 mennesker 21. marts 1945. Man forstår udmærket, at Louise Mønster kan identificere sig med Henrik Nordbrandts personligt farvede version af, hvad der skete netop den dag, men ikke desto mindre tangerer det ukritisk omgang med historien, når hun taler om "englændernes fejl-bombning af København" (s. 456, 470).

Anmeldelsen er nu, som det ses, nået ned i småtings-departementet. Skal man blive dér et øjeblik endnu, kan man påpege, at vi ikke på dansk "bøjer verberne i hovedformerne fortid, nutid og fremtid" (s. 384). Rent grammatisk kan vi ganske vist tale om datid og nutid, men "fremtid" laver vi i praksis helst enten ved brug af hjælpeverber eller via bøjning af verbet i nutid. En ufrivilligt morsom passage forekommer, hvor Louise Mønster forsøger sig med selvopfundne metaforik og taler om at "åbne for sluserne til personlighedens inderste gemakker" (s. 448), et billede, som må forudsætte en enten meget fugtig eller meget tørlagt personlighed.

Om Louise Mønsters afhandling er afslutningsvis at sige, at den med garanti har en lysende fremtid for sig. Den kalder desuden på nye faglige arbejder, som kan belyse de af Nordbrandts bøger, der ligger uden for digtsamlingerne, ligesom vi må siges at have fået appetit på redegørelser for de aftryk, han afsatte gennem sit samarbejde med billedkunstnere og musikere.

Værket bærer titlen *Søg ingen sandhed her*, taget fra et af de firelinjede digte i *Håndens skælven i november* (1986). Citatet skal pege på det usikre og ustabile hos Nordbrandt, men passer nu egentlig dårligt på monografien om hans lyrik, som bæres af en ubestikkelig forskers bestræbelse på videnskabelig sandhed.